Jégvilág

Magyarok a jég világában

A Déli- és az Északi sarkvidék feltárása, kutatása – szélsőséges időjárása miatt – még ma is tart. Az emberiség számára nagyon fontos, hogy megismerje a sarkvidékeket, hiszen ezek jéggel borított területeinek felolvadása – a globális felmelegedés következtében – az emberiség számára komoly környezeti problémákat jelenthet a jövőben. A sarkvidékek feltárásában nekünk magyaroknak is jutott egy kis rész, amiben csillagászok, meteorológusok, orvosok is részt vettek.

Weinek László, csillagász

Az Antarktisz magyar kutatói

Az első magyar, akinek sikerült az antarktiszi területekre eljutnia ***Weinek László*** csillagász volt. A ***Vénuszmegfigyelő*** expedíció vezető helyettesét jutott el – az Antarktisztól mintegy 2000 km-re lévő - Kerguélen-szigetekre 1874. októberében, ahol több mint 3 hónapot töltöttek az expedíció tagjai. Céljuk a Vénusz Nap előtti elvonulásának megfigyelése és megörökítése volt. Mivel ez az esemény igen ritkának látható Földünkről, ezért az általuk készített 61 fotó tudományos szempontból is nagyon értékes.

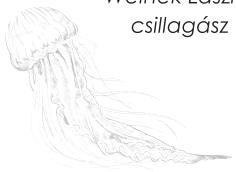

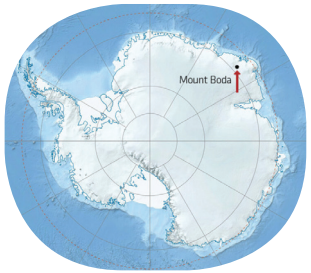

A Mount Boda az Antarktiszon

Boda János 1957-ben érkezett meg Ausztráliába, ahol csatlakozott az Antarktisz kutatáshoz. Négy alkalommal töltött hosszabb időt a jeges világban, mint orvos. Összesen 5 évet élt az Antarktiszon. Ezalatt végezte a kutatók gyógyítását, valamint a sarkvidéki éghajlat emberi szervezetre gyakorolt hatását vizsgálta. Nevét az Antarktiszon lévő Enderby-földön a Mount Boda (Boda-hegy) őrzi. Az első hivatalosan kiküldött magyar, Titkos Ervin a 9. szovjet antarktiszi expedíció ***meteorológus***aként érkezett a Mirnij-állomásra, 1964. január közepén. Ott töltötte a telet, és a következő év januárjában Hirling György váltotta őt. A 11. szovjet antarktiszi expedícióval érkező Barát József 1966 telét töltötte a Mirnijen, majd sikerült átrepülnie a kontinens belsejébe és egyben a Föld **mágneses pólusán** létesített Vosztok-állomásra. Az Antarktisz első magyarjai tehát főleg meteorológusok voltak, akik a szovjet expedíciók tagjaként dolgoztak 1-1 évet a Mirnij-állomáson. Mivel szovjet segítség nélkül ekkoriban még lehetetlennek tűnt eljutni a sarkvidékre, Rockenbauer Pál, a Magyar Televízió szerkesztője is ezt az utat választotta. 1968-69 nyarán filmet készítettek Szabados Tamás operatőrrel, amely nem csak az orosz közönséget, hanem elsőként a magyar tévénézőket is elkalauzolta a kontinensperemi Mirnij-állomásra.

Farkas Edit a Ross-szigeten

Farkas Edit az első magyar nő volt az Antarktiszon. 28 évesen költözött Új-Zélandra és meteorológusi végzettséget szerzett. Fő kutatási területe az ***ózonréteg*** volt. Az Antarktiszon a Ross-sziget Scott nevű **sarkkutató állomásán** töltött két hetet, ahol ózonvizsgálatot végzett elsősorban.

Boda János, orvos

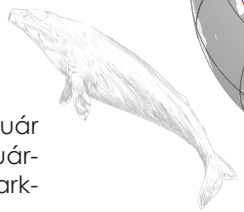

Az Arktisz magyar kutatója Kepes Gyula és az Osztrák-Magyar Északi-sarkvidéki Expedíció (1872-1874) orvosa

A felfedezések történetében az egyik legkockázatosabb feladat az Északi-sarkvidék feltárása volt. A költséges expedíciók pénzügyi hátterét igen nehéz volt megteremteni. Az Északi-sarkvidék feltárásában az Osztrák-Magyar Monarchia szakemberei is részt vállaltak. Johann Wilczek gróf (1837-1922) a Bécsi Földrajzi Társaság elnöke megnyerte e célra az osztrák kormányzat támogatását és a saját vagyonából tekintélyes summát ajánlott fel a veszélyes vállalkozás céljaira. Magyar részről gróf Zichy Ödön hozzájárulása segítette az expedíciót. A nagyjelentőségű utazás egyetlen magyar résztvevője ***Kepes Gyula*** volt, aki, mint hajóorvos vett részt az expedícióban.

Kepes Gyula, hajóorvos

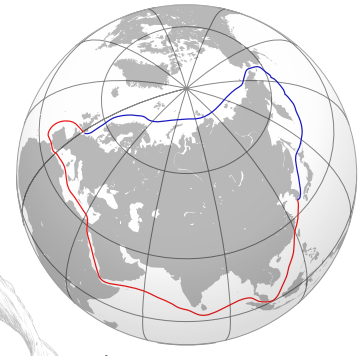

Északkeleti átjáró (kék vonal)

Az expedíció legfőbb célkitűzése az volt, hogy a **Novaja Zemlja** szigetek megkerülésével a Jeges-tengeren át megkísérlik az eljutást a Bering-szoroshoz, s így felderítik az Atlanti-óceánból a Csendes-óceánba vezető ún. ***északkeleti átjárót***, a Tegetthoff nevű hajóval. A hajó 1872. június 13-án futott ki Bremerhavenből. A 24 főnyi

Az Osztrák-Magyar Északi-sarkvidéki Expedíció útvonala

legénység többsége dalmát tengerész volt. Az expedíció orvosaként Kepes Gyula gondoskodott a legénység fizikai felkészítéséről, s ő állította össze az expedíció élelmiszerkészletét. A tengerészekre leselkedő legnagyobb veszély a vitaminszegény táplálkozásból származó **skorbut** volt, melynek elkerülésére Kepes Gyula tanácsára jelentős mennyiségű tokaji aszú bort és citromlevet vittek magukkal.

Az indulást követően két hónappal a hajó legénységével együtt egy ***gigantikus jégtábla*** foglyaként tehetetlenül sodródott észak felé. A jégbe fagyott hajó kiszámíthatatlanul hányódott a jégtáblák között, egyre messzebb kerülve az ázsiai kontinenstől.

1873. augusztus 30-án azonban váratlan esemény történt. A ***Ferenc József-föld*** néven térképre rajzolt ismeretlen szigetvilág felfedezése nagy örömmel töltötte el az expedíció tagjait, de a hajó tovább sodródott jégbe fagyva.

1874. február 23-án tartott tiszti gyűlésen elhatározták, hogy elhagyják a hajót, s szánokra helyezett csónakjaikkal a jégen és havon át megpróbálják elérni az ázsiai szárazföldet. Május 20-án örökre búcsút mondtak a Tegetthoffnak és elindultak dél felé. A jégmezőn átkelve keserves vándorlással jutottak el a nyílt vízhez, ahonnan csónakjaikkal érték el Novaja Zemlja partjait. A jégmezőkön való vándorlás már-már utolsó erejüket is felemésztette, amikor két Arhangelszkből érkezett orosz halászhajó bukkant fel, mely felvette a kimerült sarkkutatókat, s megmentette az életüket.

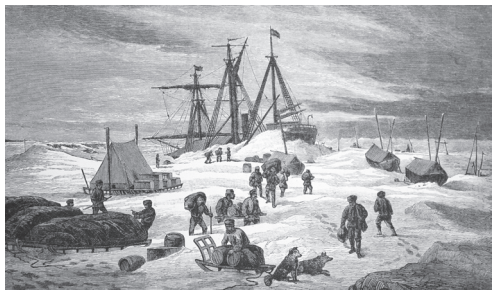

Az expedíció hajója, a Tegetthoff

Az Osztrák-Magyar Északi-sarki Expedíció a 19. századi földrajzi felfedező utazások egyik legnagyszerűbb teljesítménye volt, annak ellenére, hogy nem sikerült megtalálnia az északkeleti átjárót. A jelenleg Oroszországhoz tartozó 16134 km² kiterjedésű lakatlan szigetcsoport ma is Ferenc József nevét viseli, s néhány magyar név is térképre került általuk, így a ***Zichy-föld*** és a ***Budapest-fok***.

SZÓMAGYARÁZÓ:

Mágneses pólus: A Föld mágneses térrel rendelkezik. Ez a tér egy déli és északi végponttal (pólussal) rendelkezik, ami nem esik egybe a Föld forgástengelyével. Vagyis a végpontokhoz igazodó iránytűk valójában nem a Föld északi pontját, hanem a mágneses pólust mutatják. A végpontok helye pedig nem is állandó, évente egymástól függetlenül akár 15 km-t mozdulhatnak el.

Novaja Zemlja: Magyarul Új-föld, két fő szigetből álló, Oroszországhoz tartozó szigetcsoport Európa legtávolabbi északkeleti vidékén, a szárazföldtől északra, a Jeges-tengeren.

Sarkkutató állomás: Az Antarktiszon több ország is fenntart állandó kutatóállomásokat. A bázisok lakossága tudományos munkát végző kutatókból és az ő munkájukat és a bázis működtetését segítő személyzetből áll. Az Antarktiszon nyaranként körülbelül 4000 fő dolgozik. Télen ez a szám lecsökken 1000 főre.

Skorbut: A skorbut a C-vitamin hiánya miatt kialakuló súlyos táplálkozási betegség. Az egyoldalú étkezés (nyers gyümölcsök és zöldségek hiánya) miatt főleg a tengerészek körében fordult elő. A nagy földrajzi felfedezések korában a „tengeri pestis"-nek nevezett kór tömegesen irtotta a hajók legénységét. Legelső tünetei közé tartozik a rossz közérzet és étvágytalanság, fogyás, kimerültség, ingerlékenység, az ízületek érzékenysége, izomgyengeség.

TÁMOGATÓNK:
Nemzeti Kulturális Alap